

riler şehri terk ederek kendi mensuplarından birinin vali bulunduğu Herat'a gittiler. Abdullah b. Hâzım bu defa Herat üzerine yürüyerek onları ağır bir yenilgiye uğrattı. Bekriler aynı yıl Abdullah b. Zübeyr'in valisi Mühelleb b. Ebû Süfrenin maiyetinde Hâricîler'e, 67 (686) yılında ise Mus'ab b. Zübeyr'in emrinde Muhtâr es-Sekafî'ye karşı savaştılar. Meşhur Emevî Valisi Haccâc'a karşı da İbnü'l-Eş'as ile birlikte hareket ettiler. Horasan Valisi Kuteybe b. Müslim isyan edince (96/715) halifenin safında yer aldılar. Irak Valisi Yezîd b. Mühelleb'in Basra'da başlattığı isyanda da (101/720) yine halifeyi desteklediler fakat yenilgiye uğradılar.

Abbâsiler devrinde Halife Ebû Ca'fer el-Mansûr'a karşı başlatılan isyanlara katılan Bekriler Ebû Müslim tarafından mağlûp edilerek itaat altına alındılar. Daha sonra ise önemli bir hadiseye karışmadan varlıklarını devam ettirdiler.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 88; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 281, 315; V, 17; İbn Hazm, *Cemhere*, II, 217, 302, 307, 309, 483; İbn Haldûn, *el-İber*, II, 301-303; Kalkaşendî, *Nihâyetü'l-ereb*, Beyrut 1405/1984, s. 169, 395; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), bk. İndeks; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, II, 494; Kehlâle, *Mu'cemü'ş-şerâ'ih*-'Arabî, Beyrut 1402/1982, I, 93-99; Fred McGraw Donner, "The Bakr b. Wâ'il Tribes and Politics in Northeastern Arabia on the Eve of Islam", *St.I*, LI (1980), s. 5-37; Remziye Muhammed el-Atrakcî, "Qabiletü Bekr b. Vâ'il ve hurûbühâ fi'l-İslâm", *el-Mu'errihu'l-'Arabî*, XXIV, Bağdad 1984, s. 199-241; J. Schleifer, "Bekir", *IA*, II, 454-458; W. Caskel, "Bakr b. Wâ'il", *EI*² (Fr.), I, 992-994.

AHMET ÖNKAL

BEKİRİYYE CAMİİ

Yemen Arap Cumhuriyeti'nin başşehri San'a'da bulunan XVI. yüzyıl sonlarına ait bir Osmanlı camii.

Yemen'deki Osmanlı eserlerinin en güzel ve en önemlilerinden biridir. 1597 yılında Yemen Beylerbeyi Hasan Paşa tarafından, burada ölen çok sevdiği kölesi Bekir adına inşa ettirilen camii, uzun karışıklıklardan sonra Osmanlı hâkimiyetinin yerleştiği Yemen'de bir bakıma devletin otoritesini ve gücünü temsil etmiştir. Bu sebeple camii ve ona bağlı olarak teşekkül eden binalar topluluğu Osmanlı mimari anlayışının hâkim özelliklerini gösterir. Bu özellikler yerli Yemen mimarisinin zevk ve anlayışıyla irtibat ha-

linde olup eser her iki mimari anlayışın bir araya getirilerek inşa edildiği intibahı vermektedir.

Cami, mihraba göre uzun bir avlu etrafında teşekkül etmiş binalardan meydana gelen mimari zümreye bütünüyle hâkim olup dışarıdan ihtişamlı bir görünüşe sahiptir. Kare planlı harimi örten kubbe, geçişi sağlayan düz pandantifler üzerine bu kısmın önemini belirtecek ve diğer bölümlere hâkim olacak şekilde oturtulmuştur.

Harimin doğusunda yer alan ilâve bir bölümle bir türbe de bu ana mekâna açılmakta ve ilâve kısmın üzerinde iki, türbenin üzerinde bir kubbe bulunmaktadır. Mihrap ve minber İstanbul'dan getirilen mermerden yapılmış, ayrıca Osmanlı valisi için bir mahfil ve altı porfir sütun tarafından taşınan bir kürsü inşa edilmiştir. Güneyde yer alan son cemaat yeri üç kubbeyle örtülüdür ve ana ibadet mekânı, Osmanlı üslûbunda yapılmış göz alıcı stukkò tezyinata sahip olan bu bölüm aracılığıyla avluva açılmaktadır.

Uzun avlunun batısında yer alan mimari zümrenin ana girişi tek kubbeli bir mekân teşkil etmekte ve değişik bir özelliğe sahip bulunan yapısına yerli tesirlerin hâkim olduğu görülmektedir. Batı cephesine ilâve edilmiş kubbeli iki bina da XIX. yüzyıla ait Osmanlı eseridir. Doğu tarafından bir koridor vasıtasıyla geçilen minare, yerli anlayışa uygun ve Osmanlı minarelerinden farklı bir görünümündedir. Ana duvarlardan dışarı doğru taşınan kare şeklindeki kaidesiyle aslında genel mimari düzenleme şemasının dışında yer almakta ve doğu cephesine bir ilâve olarak planlandığı intibahı vermektedir. Minarenin, ana girişin açıldığı batı cephesi esas alınarak özellikle bu şekilde inşa edildiği ve bu sayede ana kubbenin gayet açık bir biçimde gözler ön-

Bekiriyye Camii - San'a / Yemen

ne konulup son cemaat yeriyle birlikte birinci plana çıkarıldığı, böylece de binalar zümresinin bir kat daha ihtişamlı görünümünün sağlandığı anlaşılmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Ahmed Râşid, *Târîh-i Yemen ve San'a*, İstanbul 1291, I, 169-170; R. B. Serjeant — R. Leacock, *San'a: An Arabian Islamic City*, London 1978; *Architecture of the Islamic World* (nşr. George Michell), London 1982, s. 210-211.

A. ENGİN BEKŞAÇ

BEKKÂ (Benî Bekkâ)

(بنو البكّاء)

Adnanoğulları soyundan gelen bir Arap kabilesi.

Kabileye adını veren ve Âmir b. Sa'saa soyundan gelen Bekkâ b. Âmir'in asıl adı Amr veya Rebîa'dır. Nesep silsilesi ise Amr (Rebîa) b. Âmir b. Rebîa b. Âmir b. Sa'saa şeklindedir. Kabileyi Bekkâ'nın oğulları meydana getirmiştir.

Hicretin 9. (630) yılında Bekkâoğullarını temsil eden o günlerde 100 yaşında bulunan Muâviye b. Sevr ile oğlu Bişr ve Fucey' b. Abdullah'tan meydana gelen üç kişilik bir heyet Medine'ye gelerek Hz. Peygamber'le görüştü ve onun iltifatlarına mazhar oldu. Bunlar kabileleri adına Hz. Peygamber'den bir emannâme alarak geri döndüler.

İlk zamanlar Basra-Mekke yolu üzerinde bulunan Felce adlı bir bölgede oturan Bekkâ kabilesi Küfe kurulunca buraya yerleşti.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 304-305; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), III, 122; IV, 46; Sem'ânî, *el-Ensâb*, II s. 270; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, IV, 272; Kalkaşendî, *Nihâyetü'l-ereb*, Beyrut 1405/1984, s. 53; Kehlâle, *Mu'cemü'ş-şerâ'ih*-'Arabî, Beyrut 1402/1982, I, 90.

AHMET ÖNKAL

BEKKÂİN

(البكّائين)

Tebük Gazvesi'ne katılmadıkları için üzüldüğü ağılayan yedi şahâbî ve çok ağlamalarıyla meşhur Kûfeli dört zâhid tâbiî hakkında kullanılan bir tabir.

□ İSLÂM TARİHİ. Bekkâin el-bükâ kelimesinden türetilmiş olup "çok ağlayan" mânasına gelen el-bekkâ'in çoğuludur. Kadın erkek bütün müslümanla-

rın katılabilmek veya gidenlere yardımcı olabilmek için her türlü imkânlarını seferber ettikleri, münafıkların ise katılmamak için bahaneler uydurdukları; yolun uzak, mevsimin sıcak oluşu sebebiyle Hz. Peygamber'in yalnız güçlü bir bineği olanların iştirak edebileceğini söylediği "Gazvetü'l-usre" (çetin gazve) adıyla meşhur Tebük Gazvesi'ne çıkacak orduyla gitmek için can atan, ancak fakir olduklarından dolayı binek bulamayan yedi sahâbî, sefer öncesi Hz. Peygamber'e giderek durumlarını arzettiler. Hz. Peygamber ise kendilerine binek temin edemediğini söyledi. Buna son derece üzülen ve oradan ağlayarak ayrılan, daha sonra müslümanlar arasında "bekkâin" diye anılan bu sahâbîler hakkında şu âyet nâzil oldu: "Kendilerine binek temin etmen için sana geldiklerinde, 'size binek bulamıyorum' dediğin zaman, Allah yolunda harcayacak bir şeye sahip olamadıkları için üzüntüden göz yaşı dökerek geri dönenlere de sorumluluk yoktur" (et-Tevbe 9/92).

Bekkâinden sayılan yedi kişiden Sâlim b. Umeyr, Ulbe b. Zeyd, Abdurrahman b. Kâ'b, Heremî b. Abdullah ve İrbâz b. Sâriye'nin adları İbn Hişâm, Vâkıdî ve İbn Sa'd tarafından birlikte verilirken diğer ikisi için İbn Hişâm Amr b. Hü-mâm b. Cemûh ile Abdullah b. Mugaffel'i, Vâkıdî Amr b. Utbe ile Seleme b. Sahr'ı, İbn Sa'd ise Amr b. Aneme ile Seleme b. Sahr'ı zikretmektedir. Ayrıca İbn Hişâm Abdullah b. Mugaffel'in yerine Abdullah b. Amr'ın adının da geçtiğini belirtirken Vâkıdî Abdullah b. Mugaffel ile Amr b. Avf'ın, İbn Sa'd ise Abdullah b. Mugaffel ile Ma'kûl b. Yesâr'ın bekkâinden olduklarına dair bir rivayetin bulunduğunu kaydederler. Ancak bu sahâbîlerden Seleme b. Sahr, Amr b. Utbe ve Ma'kûl b. Yesâr'ın *Üsdü'l-gâbe* ve *el-İşâbe*'deki biyografilerinde bekkâinden olduklarına dair herhangi bir bilgi yoktur. Tefsir kaynaklarında yer alan ve Mücâhid tarafından nakledilen başka bir rivayete göre bekkâin, ashap içinde kendilerinden başka yedi kardeş bulunmayan Mukarrin'in oğullarıdır.

Adları hakkındaki farklı rivayetlere rağmen sayılarında ihtilâf edilmeyen bu yedi sahâbînin göz yaşartan halleri ashaptan bazılarını harekete geçirmiş, İbn Yâ-mîn b. Umeyr ile Abbas b. Abdülmuttalib ikişer kişinin, Hz. Osman da geri kalan üç kişinin binek ve yiyeceklerini te-

min ederek onların İslâm ordusuna katılmalarını sağlamışlardır. Olayın önemi, birçoklarının bahaneler uydurarak geri kalmaya çalıştığı cihada, bu yedi yoksul müslümanın fakirlik gibi meşrû mazeretlerine rağmen ne pahasına olursa olsun katılmak istemelerinden kaynaklanmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Vâkıdî, *el-Meğâzî*, III, 994; İbn Hişâm, *es-Sîre*, IV, 518; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 165; VI, 20; Taberî, *Tefsîr*, X, 145-146; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, II, 310-311; Kurtubî, *Tefsîr*, VIII, 228; İbn Seyyidünnâs, *Üyânü'l-eşer*, II, 276; Nüreddin el-Halebî, *İnsânü'l-uyûn*, III, 101; Köksal, *İslâm Tarihi* (Medine), IX, 162-163.

İSMAİL L. ÇAKAN

□ TASAVVUF. Çok ağlamalarıyla meşhur olan tâbiinden Küfeli dört âbid ve zâhid Abdülmelik b. Ebcer, Dırâr b. Mürre, Mutarrif b. Tarîf ve Muhammed b. Sûka'dır. Bunlardan Dırâr'ın kendi mezarını bizzat kazarak on beş yıl burada Kur'an okuduğu, ağladığı ve ibadet ettiği rivayet edilir. I ve II. hicrî yüzyıllarda yaşayan âbid ve zâhidlere göre duanın kabul edilmesinin ilk şartı, gönülde hüşû hissinin ve gözde yaşın eksik olmasıdır. Çünkü insan ancak Allah'tan korkarak, hüzünlenecek ve göz yaşı dökerek O'na ulaşabilir. Bu anlayışın bir sonucu olarak **bekkâ** ve **bekkâin** kelimeleri tasavvufta âhret korkusu, günah endişesi ve Allah'a kavuşma iştiağının doğurduğu hüzün gibi duygular taşıyan ve bu yüzden göz yaşı dökken zâhid kişi ve zümreler için kullanılan bir terim haline gelmiştir.

Tasavvuf tarihinde bunlardan başka çok ağladıkları için bekkâ lakabıyla anılan bazı âbid ve zâhidler de vardır. Yahyâ el-Bekkâ, Yezid el-Bekkâ, Ebû Saîd el-Bekkâ ve İbrâhim el-Bekkâ bunlardandır (bk. Ebû Nuaym, II, 347; V, 164; VII, 385; Sülemî, s. 187). Süleyman en-Nebâcî ise bâkî (ağlayan) ve nâih (ağıt söyleyen) diye tanınırdı. Esved b. Yezîd de çok ağlamaktan kör olmuştu. Alâ b. Ziyâd ve Sâlih el-Mürri gibi bazı zâhidler günlerce göz yaşı döker, bayılana kadar ağlardı. Abdülvâhid b. Zeyd ve Râbia el-Adeviyye gibi Allah korkusundan çok Allah sevgisine yer verenler bile ibadet ve zikir esnasında göz yaşı dökerlerdi. İlk sûfilerden Ebû Süleyman ed-Dârânî ağlamamayı bedbahtlık alâmeti olarak görmüş, Ahmed b. Ebû'l-Havârî ise, "İnsan Allah'a itaat etme haline de O'na

muhalefet etme haline de ağlamalıdır" demıştır. Ebû Saîd el-Harrâz ağlamayı Allah'tan uzak kalma, Allah'a özlem duyma ve Allah'a yakın olduğu halde O'ndan uzak düşme endişesinden dolayı ağlama şeklinde üç sınıfa ayırmıştır.

İlk sûfiler gibi tarikat mensupları da dinî duygularla ağlamaya büyük değer vermişler, Allah için akıtılan iki damla göz yaşının birçok mânevî derdi halledeceğine, gece yarısı dökülen bir damla göz yaşının gazâda akıtılan bir damla kanla eş değerde olduğuna inanmışlardır. İlk sûfilerin semâ âyinlerinde, tarikat mensuplarının zikir meclisleriyle mürşidlerin vaaz ve sohbetlerinde ağlayarak kendine gelme ve nefsini ıslah etme olaylarına sık sık rastlanır. Bununla beraber bekkâin hiçbir zaman özel bir zümre haline gelmemiştir.

Tasavvufta Allah sevgisi ve aşkının önem kazanması, ilâhî dîdara duyulan özlem sonucu ağlama gibi bir hüzün halinin daha söz konusu edilmesine yol açmış, ârifler ve büyük mutasavvıflar daha çok bu tarz bir ağlama hali üzerinde durmuşlardır. Âbid ve zâhidler Allah'ın azabından ve gazabından korktukları için ağladıkları halde ârifler ve âşıklar Allah'ın cemâlini temaşa etmenin özlem ve hasretiyle göz yaşı dökmüşlerdir. Bu yüzden Muhammed b. Fazl, "Zâhidlerin ağlaması gözle, âriflerininki kalpledir" demıştır.

Dinî kaygılarla ağlama ve göz yaşı dökme yahudi ve hıristiyanlar arasında da yaygın olup bazı zâhidlerle sûfilerin bu konuda onları örnek aldıkları rivayet edilir (bk. İbn Kuteybe, II, 293, 297; Ebû Nuaym, V, 164). Manastırlarda göz yaşı döken rahiplerin ve ağlama ile ilgili İsrâiliyat'ta yer alan hikâyelerin zâhidleri etkilediği muhakkak olmakla beraber onlar bu konuda daha çok Hz. Peygamber'i ve ashabını örnek almışlardır (bk. AĞLAMA).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Kuteybe, *Üyânü'l-ahbâr*, II, 293, 297; İbn Abdürabbih, *el-İkdu'l-ferîd*, III, 198; Ser-râc, *el-Lüma*, s. 300; Sülemî, *Tabakât*, s. 81, 100, 187, 215; Ebû Nuaym, *Hilye*, II, 347; V, 84-91, 164; VII, 385; Gazzâlî, *İhyâ*, I, 284; IV, 177, 180; Ebû Mansûr el-Abbâdî, *Şâfînâme* (nşr. Gulâm Hüseyin-i Yusuflî), Tahrân 1347, s. 63, 308; Ebû'n-Necîb es-Sühreverdi, *Âdâbü'l-mürîdîn*, Kahire, ts. (Dârü'l-Vatani'l-Arabî), s. 144; İbnü'l-Cevzî, *Şifâtü's-şafve*, III, 115-116, 122; Bakîr, *Meşrebü'l-ervâh*, s. 110, 241, 265, 280, 285, 300; Lisânüddin, *Ravzatü't-târif* (nşr. Abdülkâdir Ahmed Atâ), Kahire 1968, s. 659; Sü-yûtî, *el-Câmi'u's-şâgîr*, Kahire 1954, II, 130; F. Meier, "Bakkâ", *El*² (Ing.), I, 959-961.

SÜLEYMAN ULUDAĞ